

tvání t. zv. červencové monarchie (1830—1847), kterou autor předložil na filosofické fakultě university v Lausanne.

Je známo, že práci o vývoji francouzského průmyslu z tohoto období je poměrně málo. Kromě studií, jejichž autorem je známý francouzský historik hospodářských dějin *Henry Sée* a jež podávají k období let 1830—1847 pouze rozletité a zlomkovité informace, nemohl se Aguet k této problematice opřít o žádnou jinou literaturu. Nedostatek podobného druhu se projevil také v jinak zásadně a cenné práci *J. Bruhata* o dějinách francouzského dělnického hnutí (*Histoire du mouvement ouvrier français*, Paris 1952, t. I a viz český překlad z r. 1954 v SNPL Praha). Něco podobného platí i o samé literatuře k dějinám francouzského dělnického hnutí, avšak s tím podstatným rozdílem, že Aguet se tu mohl metodicky velmi vydatně poučit z výše citované knihy Bruhatovy, i když její vývody končí r. 1834.

Na Aguetově knize třeba vyzvednout, že tu byl shromážděn pozoruhodný nepublikovaný i publikovaný materiál v měře jako nikdy předtím. Hlavně nutno upozornit na autorův obsáhlý archivní výzkum v Archives nationales de France, který byl jistě nemálo namáhavý (viz k tomu soupis materiálu na str. XXV—XXXV). Naproti tomu je pro celou práci typické, že v jejím zpracování i v periodisaci převládá mechanická a popisná hlediska, blížíci se skoro jen statistické registraci jednotlivých stávek v uvedeném časovém úseku. Pisatel tímto velmi nenáročným způsobem zaregistroval v rozmezí let 1830—1847 celkem velmi suše a objektivisticky dohromady 382 stávek aniž se pokusil o nějaký jejich hlubší výklad, o odhalení jejich příčin, následků, o jejich vztah k ostatnímu historickému dění v zemi, a to alespoň v intencích takových buržoasních historických method, které dovedou přerůst hranici holé popisnosti. Není divu, že i periodisace práce je provedena podle zcela mechanických hledisek, namnoze jen podle kalendářních roků, beze snahy přihlídnout tu k poněkud hlubším periodisačním měřítkům.

Tyto závažné nedostatky v Aguetově práci není s to zachránit ani závěrečná kapitola budící dojem, že byla napsána a vsunuta teprve dodatečně, v níž se autor pokouší o celkové shrnutí. Tam najdeme i pozoruhodnou sebekritickou větu o charakteru práce, o níž se sám vyjádřil, že je spíše jen pouhým „katalogem nežli výkladem faktů“ (str. 363), což plně odpovídá skutečnosti. Pro náročnějšího historika není tudíž Aguetova studie ničím než snůškou obsáhlého a cenného materiálu, který autor odevzdal ke své škodě veřejnosti ve značně surovém stavu, takže jeho skutečně vědecké zpracování čeká teprve na někoho jiného, kdo by byl po stránce methodické vyzbrojen daleko lépe nežli Aguet.

Bedřich Šindelář

Josef Hybeš. Výbor z projevů a článků. SNPL 1956. Str. 382 + 8 str. obr. příl.

Výbor z projevů a článků J. Hybeše, který uspořádal a do tisku připravil Otakar Franěk, je další edicí pramenů k dějinám českého dělnického hnutí a příspěvkem k studiu života a díla jednoho ze zaslužilých pracovníků našeho dělnického hnutí.

Vybrané články a projevy Josefa Hybeše jsou ve sborníku seřazeny chronologicky do čtyř oddílů: 1. počátky Hybešovy revoluční činnosti až do hainfeldského sjezdu rakouské sociální demokracie r. 1889, 2. období od hainfeldského sjezdu až do zvolení J. Hybeše poslancem vídeňské říšské rady r. 1897, 3. období od r. 1897 až do vzniku samostatné republiky Československé r. 1918, 4. od r. 1918 až do smrti J. Hybeše 19. července 1921. Výjimku z tohoto způsobu řazení dokumentů tvoří vzpomínkové články, jež jsou ve sborníku zařazeny nikoli v oddíle, kam by patřily podle doby svého vzniku, nýbrž v oddíle, k němuž se vztahují svým obsahem. Soubor dokumentů je opatřen úvodem vydavatele, ediční poznámkou, soupisem nejdůležitějších osobních dat J. Hybeše, seznamem pramenů, Hybešových pseudonymů a jmenným rejstříkem, tedy všemi patřičnými náležitostmi.

Přihlédneme nyní k vlastním obsahu sborníku. S rozdělením vybraných dokumentů do uvedených čtyř časových úseků i zařazením vzpomínkových článků lze jen souhlasit. Co se týče vlastního výběru dokumentů ve sborníku, je pro pracovníka, který se podrobněji zabývá jen některým dílčím úsekem dějin dělnického hnutí, těžké pronést soud o celkovém výběru dokumentů. V této recenzi můžeme zaujmout odpovědné kritické stanovisko k prvnímu období počátků Hybešovy činnosti až do sjezdu hainfeldského r. 1889. V tomto oddílu jsou celkem zdařile vybrány Hybešovy známé články z nejstarších dělnických listů „Budoucnosti“, „Dělnických listů“, „Práce“, „Rovnosti“, a jeho projevy ze slučovacích sjezdů československé sociální demokracie v Brně r. 1887 a rakouské sociální demokracie r. 1889. Z Hybešových článků uveřejněných v „Budoucnosti“ postrádáme však ve sborníku článek „Úvaha o hnutí rolnickém“, uveřejněný Hybešem pod značkou J. H. v „Budoucnosti“ 25. 5. 1881, který je zajímavým dokladem hlubokého zájmu Hybešova o rolnictvo a jeho v podstatě správného postoje k rolnické otázce. Vážnějším nedostatkem této části

shorníku, i když je mi známo, že byl zčásti způsoben objektivními příčinami, ale zároveň varováním, aby se s vydáváním podobných sborníků raději chvíli počkalo, než se prověří všechny možnosti získání základních dokumentů; je, že tu není otištěn ani jeden Hybešův článek z prostějovského časopisu „Hlas lidu“, který Hybeš v letech 1886 až 1887 spravoval a vlastně i redigoval. V tomto časopisu, jak je dnes známo, uveřejnil Hybeš v letech 1887—1889 celou řadu článků. Z těchto článků by zasluhovaly zařazení do sborníku zvláště důležité články J. Hybeše k otázkám přechodu od radikální taktiky k taktice sjednocující se sociální demokracie („K situaci“, Hlas lidu 16. 6. 1887, „K situaci“, Hlas lidu 7. 7. 1887, „Naše odpověď soudruhům pařížským“, Hlas lidu 6. 10. 1887, pod pseudonymem H. Pilník), k sjezdům československé sociální demokracie v Brně („K našemu sjezdu“, Hlas lidu 15. 12. 1887, pseudonym J. Pilník) a rakouské sociální demokracie v Hainfeldu („A nyní vpřed!“, Józa, Hlas lidu 3. 1. 1889) a o zemědělském proletariátu („Zemědělskému dělnictvu ku poznání svých dobrodinečků“, H. Pilník, Hlas lidu 6. 10. 1887). Při dalším studiu dokumentů k životu a dílu J. Hybeše by se měl badatel o životě a díle J. Hybeše pokusit prozkoumat i vídeňské „Dělnické listy“ a „Die Zukunft“ z let 1881—1884, v jejichž redakci Hybeš působil a do nichž, jak se sám zmiňuje (o psaní do „Die Zukunft“ na str. 355 recenzovaného sborníku), také přispíval. Jmenované časopisy jsou přístupné. „Dělnické listy“ u nás, „Die Zukunft“ je možno vypůjčit z Vídně. Potíž je ovšem v tom, že články v těchto časopisech z uvedené doby jsou až na malé výjimky anonymní. Stálo by však za to, pokusit se srovnávací metodou a stylisticko-kritickým rozbořením článků zjistit alespoň česky psané Hybešovy články, když u německých to bude pro nedostatek srovnávacího materiálu těžší, ne-li nemožné. Také v dalších oddílech sborníku by bylo možné výběr dokumentů zlepšit. Nápadně málo je jich z období ohlasu první ruské revoluce 1905. Pro nezavěšené jsou zase velmi objevené projevy a články z let 1918—1921.

Nyní několik poznámek k úvodu a kritickému aparátu sborníku.

V úvodu sborníku pojednává Franěk v celkem stručném přehledu životních osudů J. Hybeše podrobněji o některých stránkách jeho činnosti, zejména z doby před první světovou válkou. Na základě některých jeho projevů a článků píše, že postoj Hybešův v některých zásadních otázkách (parlamentarismus, národnostní otázka, rolnická otázka, postoj k samostatné politice dělnické třídy a dělnické třídě vůbec) lišil se od oficiální politiky vedení české sociální demokracie, i když ne zcela pregnantně, přece jen tak, že je možno Hybeše přes všechno ideologické kolísání počítat k opozičním, levicovým proudům v českém dělnickém hnutí již před první světovou válkou. S tímto tvrzením možno souhlasit. Vždyť po první světové válce to potvrdil zcela jasně Hybešův revoluční postoj na straně marxistické levice v letech zosířených třídních bojů 1918—1920. Že Hybeš nezaupal stejně revoluční a rozhodné stanovisko proti oportunistickému vedení sociální demokracie již před první světovou válkou, bylo podle Franška způsobeno kromě objektivních podmínek vývoje dělnického hnutí a silného oportunismu v dělnickém hnutí zejména chronickou nemocí našeho dělnického hnutí, kterou v té době trpěl také J. Hybeš, totiž nedostatkem theoretické činnosti a theoretického vzdělání. Tento v podstatě správný závěr nás však nesmí vésti k tomu, abychom Hybešovi upírali jakékoli zásluhy o theoretické a ideologické povznesení našeho dělnického hnutí. Je jistě správné konstatovat, že síla J. Hybeše a jeho hlavní význam byl v praktické politické činnosti, v oddané a nezištné službě naší dělnické třídě a dělnickému hnutí, již byl tak proslulý. Jejím rozboru a hodnocení mohlo být proto věnováno v úvodu více pozornosti a místa. Platí to nejenom o počátcích jeho činnosti, době rozkolu a sjednocení, ale i jeho působení jako celku. Soudím však, že J. Hybeš se zasloužil nejenom o politický, ale přiměřeným způsobem též o ideologický rozvoj našeho dělnického hnutí, a to zejména v období překonávání radikální taktiky a nového vzestupu dělnického hnutí v českých zemích koncem osmdesátých a začátkem devadesátých let minulého století. Vždyť otázku překonání radikální taktiky, stanovení taktiky nové a správné a vypracování nového, byť i dočasného programu na sjezdu v Brně, nelze chápat a hodnotit jen jako ryze politicko-praktickou záležitost, ale také jako otázku eminentně ideologickou. Na tom podle mého názoru nemění ani mnoho to, že některé těchto otázek se týkající myšlenky Hybešovy nebyly zcela původní; částečně byly přejaté, částečně byly obecným majetkem mezinárodního dělnického hnutí. Hybeš se jich však jako jeden z prvních ujal, přenesl je do našeho dělnického hnutí a probojoval. Tolik k úvodu.

Co se týče poznámkového aparátu, poznámek není ve sborníku mnoho. Je to přednost pro čtenáře znalého problematiky dějin našeho dělnického hnutí, nedostatky s hlediska čtenáře málo informovaného. Některé poznámky je možno doplnit nebo poopravit. K poznámce na straně 39, která by měla vysvětlit, nebo lépe řečeno vyvrátit tvrzení Hybeše, že břevnovského sjezdu československé sociální demokracie se zúčastnil brněnský delegát

J. Křížek, je možno dodat, že Křížek se nezúčastnil břevnovského sjezdu, jehož účastníci jsou známi, nýbrž tajné porady českých radikálů na Kozlovce v Malých Holešovicích u Prahy 16. května 1882. K poznámce 1 na straně 89 je třeba poznamenat, že inspekčních obvodů živnostenských inspektorů po zřízení živnostenské inspekce v Rakousku r. 1883 a ještě r. 1887, k němuž se vztahuje Hybšova poznámka, bylo v českých zemích podstatně méně, než uvádí Franěk. Roku 1884 bylo v celém Rakousku jen 9 obvodů živnostenských inspektorů, z toho 3 v Čechách a 1 na Moravě a ve Slezsku dohromady. Jejich počet byl pak postupně, ovšem velmi pomalu, zvyšován. Roku 1887, k němuž se poznámka vztahuje, byly na Moravě jen 2 obvody (Brno a Olomouc) nikoli 4, jak se tvrdí, 1 ve Slezsku (Opava) a také v Čechách jich nemohlo být deset, jak se v poznámce uvádí, protože brněnský obvod byl dvanáctý v Rakousku, počítajíc v to země rakouské a Čechy. Je správné, že tam, kde byl text dokumentů zkrácen, je vynechávka textu označena třemi tečkami. Bylo by však velmi prospěšné, kdyby bylo bývalo ve všech případech, kde byl text zkrácen, v poznámce uvedeno, proč byl text zkrácen, případně, co z něho bylo vypuštěno, tak, jak se to stalo v poznámce na straně 124. Seznam pramenů by měl být doplněn o dělnické časopisy „Hlas lidu“ a „Die Zukunft“ a další ročníky „Budovnosti“ a „Dělnických listů“. Soupis Hybešových pseudonymů o pseudonym J. Pilník, s nímž jsme se setkali vedle pseudonymu H. Pilník v „Hlasu lidu“.

Závěrem je možno říci, že přes uvedené připomínky a nedostatky, jimž je těžko ubránit se při tak rozsáhlé a snadné látce, je sborník vybraných článků a projevů J. Hybeše přínosem pro poznávání života a díla Hybešova. Jeho nezištná a obětavá práce pro lepší život naší dělnické třídy a pracujícího lidu a velké zásluhy o rozvoj našeho dělnického hnutí byly v sociálně demokratické a buržoasní literatuře záměrně zamlčovány. Není náhodou, že nemáme dosud o Hybešovi ani větší monografie, ani dílčích článků a statí. Proto se domnívám, že recenzovaný sborník je první, nebo chcete-li po brožurě J. Veselého a vydání Hybešových pamětí Zd. Šolle, další malou splátkou na velký dluh, který jsme dlužni památce Hybešově. V té formě, jak byl sborník pořízen, má výbor z projevů a článků J. Hybeše především cenu popularisační. Po některých dokumentech sáhne jistě i historik dějin dělnického hnutí a novodobých dějin ČSR. Pro účely vědecké by však bylo třeba přikročit, jak upozornil ve své zprávě v ČSČH IV, 1956, Zd. Šolle, k soustavnějšímu kritickému vydávání pramenů k dějinám dělnického hnutí a nové doby v ČSR. A konečně, výbor z projevů a článků J. Hybeše by měl být průpravou pro přípravu vědecké monografie o jeho životě a díle.

František Jordán

„O československé zahraniční politice 1918—1939.“ (SNPL, Praha 1956, str. 440).

Za redakce Vladimíra Sojáka vyšel v minulém roce sborník několika mladých autorů, který významně přispěje k poznání dějin předmnichovské ČSR i problematiky mezinárodních vztahů v letech 1918—1939.

Jak je již vidět v připojeném seznamu literatury a pramenů, autoři použili při zpracování sborníku velkého množství dokladů a studií. Uvedená marxistická literatura není sice k tomuto úseku československých dějin úplná, ale zahrnuje nejvýznamnější práce. I zaznamenaná buržoasní literatura je neúplná, obsahuje však velké množství zahraničních prací. Pozoruhodné je zde množství uvedených pramenů, většinou taktéž zahraničních. Četná další literatura se uvádí pod čarou jednotlivých statí, aby upozornila na možnost hlubšího studia jednotlivé problematiky. Rovněž připojení dokumentů lze kladně uvítat, i když bychom je raději viděli vydány samostatně. Celkově se dá říci o literatuře a dokumentech sborníku, že je to jedna z jeho předností.

Sborník zahrnuje šest statí, napsaných jednotlivými autory, kteří zpracovali československou zahraniční politiku mezi dvěma světovými válkami a rozdělili ji do tří období, jejichž zpracování si všimneme hlíže.

I. období je zpracováno ve statí Vladimíra Sojáka a zahrnuje léta 1918—1923. Československá zahraniční politika v tomto období odpovídá, jak zdůrazňuje v úvodu V. Soják, vnitřní reakční politice, stejně jako i v dalších obdobích. Je tomu tak proto, že skutečným nositelem této zahraniční politiky nebyly československé pracující vrstvy, ale buržoasie, která se již v říjnu 1918 vetřela k moci v novém státě, který vybojoval lid, vedený příkladem Velké říjnové socialistické revoluce. Československá buržoasie se zařazuje již od vzniku prvního socialistického státu do protisovětského bloku mezinárodní buržoasie, v úsilí zničit sovětskou moc. Již v letech 1918—1923 se tento přední rys československé zahraniční politiky plně projevuje v protisovětské intervenci československých legií, v jednáních kolem pařížské mírové konference r. 1919, dále v budování Malé dohody, na konferencích v Janově, Haagu i v dalších krocích československé zahraniční politiky. Vždy proti prvnímu socialistickému státu, proti všemu revolučnímu doma i za hranicemi, to je